

POTENȚIALUL TURISTIC AL ȚĂRII ZĂRANDULUI

Nicoleta DAVID

Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj - Napoca, Facultatea de Geografie,
str. Clinicilor 5-7, 400006, Cluj- Napoca, România

ABSTRACT. – *Tourist Potential of the Zărand Land.* Zărand Land represents one of Romania's most representative system-regions. Its tourism potential is made up by highly diverse natural and anthropogenic sites of interest. Among the natural sites, one may include gorges, canyons, caves, steep slopes: mineral and thermal waters, elements of vegetation and animals for hunting and fishing. The anthropogenic sites are represented by: fortresses, wooden or stone churches, museums, monuments, traditions, customs, handicrafts, folklore and folk architecture. One should note the low degree of tourism planning and valorization of these sites.

Cuvinte cheie: potențial turistic, relief, climă, vegetație, edificii culturale

1. Considerații generale

Țara Zărandului constituie o unitate teritorială inconfundabilă în componența teritoriului României (suprafață de 3669,9 km², populație de 122 265 în 2002), atât sub aspect fizic, cât și sub aspect economic, demografic și cultural. Sub aspect economic, Țara Zărandului se asociază cu zăcămintele auroargentifere și cuprifere, la care se adaugă un remarcabil potențial turistic.

Vocația turistică a regiunii, ce trebuie să se impună în viitor în turismul național, dar și internațional se sprijină pe următoarele resurse: ape termominerale cu deosebite însușiri curative, peisajul montan variat al sectorului sud-vestic al Munților Apuseni, climatul favorabil circulației turistice întregul an, fondul turistic antropoc de o mare bogăție, varietate și originalitate și nu în ultimul rând ospitalitatea zărandenilor.

2. Potențialul atractiv al cadrului natural

Structura geologică, relieful, hidrografia, climatul, vegetația și fauna din Țara Zărandului participă la alcătuirea unei „zestre atractive de excepție” (P. Cocean, 1997), fiecare dintre aceste componente aducându-și contribuția într-o formă sau alta, cu o pondere mai mică sau mai mare.

Astfel, din punctul de vedere al *atractivităților structurilor geologice inedite* sunt cunoscute klippele și olistolitele calcaroase dispersate pe largi areale în Munții Metaliferi. Vâlcănușul, Plotunul, Bulzul, Bulzișorul, Bulzinul, Piatra Helenească devin reperi peisagistice remarcabile prin insolita lor etalare pe verticală în raport cu relieful limitrof.

De real interes turistic sunt și aflorimentele cu fosile din rezervația paleontologică Dealul cu melci de la Dezna (Laz).

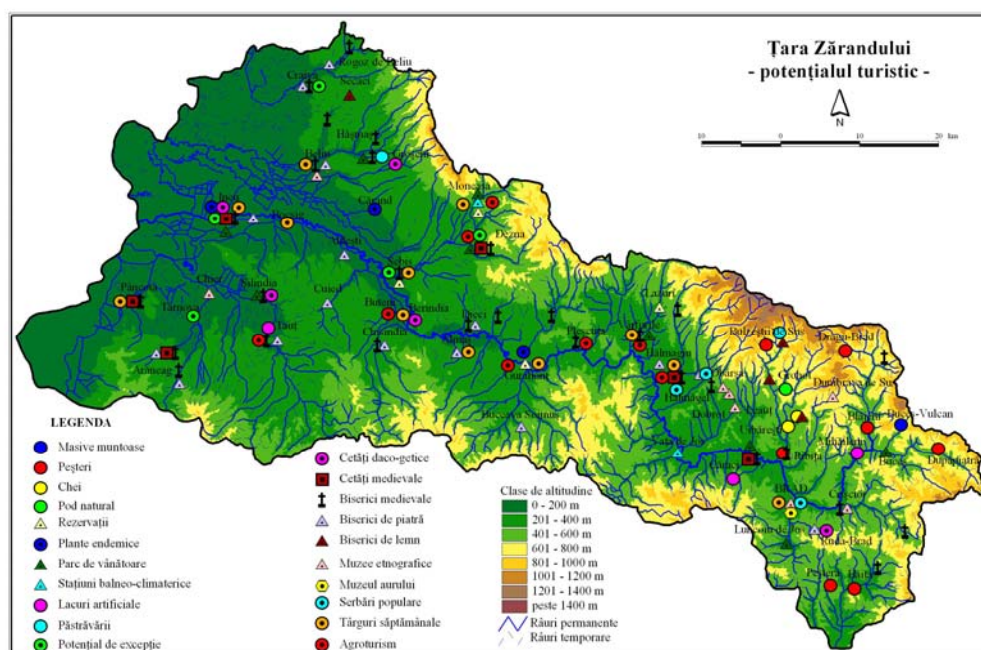

Fig. 1. Potențialul turistic al Țării Zărandului

Obiectivele turistice morfologice. Dintre toate elementele peisagistice, relieful are contribuția cea mai importantă la alcătuirea funcției turistice. Această pondere masivă se explică prin: răspândirea relativ echilibrată a formelor majore (munte, dealuri, câmpie, luncă), cu o predominare a dealurilor și câmpiei, armonioasa îmbinare teritorială a formelor majore, fără polarizări spațiale accentuate, diversitatea și bogăția morfologiei de detaliu, ca rod al complexității structurii geologice și varietății sistemelor de modelare, prezența majorității tipurilor de relief (joase, medii, înalte) care determină nu numai o etajare a resurselor atractive, ci și o creștere a gradului de complementaritate între elementele cadrului fizico- geografic, cu efect benefic în turism (Fig.1).

Pentru turismul actual orientat pe elementele *turismului itinerant* cu valențe culturale, motivat de valoarea estetică și emoțională a obiectivelor aflate pe teritoriul localităților Sebiș, Buceș, Blăjeni, Moneasa, Pleșcuța, Dezna, Cărand (monumente istorice, de arhitectură, artă populară, etnografie, folclor, monumente ale naturii) și pe *turismul de recreere și odihnă*, la sfârșitul săptămânii, existența reliefului montan deși puțin răspândit, dar diversificat ca structură și fizionomie, înseamnă satisfacerea, adesea integrală a cel puțin două dintre aceste cerințe: agrementul și refacerea fizico- psihică.

Drumețiile montane pe valea Crișului Alb, pe Muntele Găina, - zone nepuse în valoare - la poalele Vâlcanului, izvorul Crișului Alb, pe culmile spectaculoase ale Masivului Codru – Moma, constituit din roci calcaroase, înălțate la altitudini ce nu trec de 1000 m, uneori strălucind golașe în soare, în contrast cu verdele pădurilor, aduc un plus de satisfacție și împliniri recreative.

O categorie specială de turism se practică în satul Stănița (comuna Buceș), unde Ioan Cătălina, căutător de aur autorizat, însoțește și inițiază grupuri de turiști în expediții de căutare a aurului în albia râurilor.

Drumețiilor montane li se adaugă în Țara Zărandului turismul sportiv, cicloturismul, alpinismul, speoturismul, sporturile extreme, vânătoarea sau pescuitul.

Relieful comunei Buceș este propice escaladelor pe Muntele Vâlcan, alpinismului, sporturilor din categoria celor considerate „extreme” cum ar fi zboruri cu parapantele de pe culmile muntoase, competiții off- road pe drumuri forestiere și de folosință agricolă – drumuri de care și căruțe, care

sunt recomandate și posesorilor de motociclete, cicloturismului; se poate practica coborârea în viteză cu bicicleta de pe pantele munților.

Un proiect inedit „*Drumul varului*”, cel pe care vechii vărari coborau pietrele albe din munte pentru a le vinde, care trece prin locuri mirifice, este un proiect pus la punct de o fundație.

Dintre cheile de interes turistic amintim cele de la Uibărești, Ribicioara și de la obârșia Crișului Alb. Intre defilee se impun menționării cel sculptat de apele Crișului Alb între Gurahonț- Tălagiu, respectiv sectorul dintre Joia Mare și Cociuba. Un pitoresc tronson de defileu este și cel al Văii Satului, de la Buceș.

Rocile calcaroase mezozoice și parțial cele neozoice foarte răspândite în Munții Apuseni au generat un relief carstic reprezentativ, peisajul carstic instituindu-se într-un domeniu eminent turistic.

Podurile naturale din Munții Metaliferi de la Ponoare și de la Grohot amintesc de vechi peșteri distruse de evoluția văilor; ele au un potențial de amenajare și de atractivitate limitat, iar potențial de poziție satisfăcător. (după P. Cocean, 1998)

Câmpurile de doline și uvale din zona Bulzeștii de Sus, populate adesea cu lacuri temporare, înobilează estetic, prin fragmentare excesivă zona de interfluviu, altfel destul de monotună.

Pe lângă prezența cheilor și defileelor, majoritatea sculptate în același tip de roci, relieful carstic își mărește substanțial cota de participare la „zestrea atractivă” a Țării Zărandului prin intermediul peșterilor.

Amintim peșterile din valea Luncii, peștera de la Băi (Munții Codru Moma) pe valea Morii, Liliiecilor, în apropiere de Moneasa, unde se află și cascada Boroaia și vf. Momuța ușor de escaladat; peșterile Biserica Dracului, Pietrelor, Huda Dracului de pe teritoriul comunei Buceș. La acestea se adaugă peșterile de pe teritoriul comunelor Vălișoara (localitatea Peștera) și cele ale comunei Băița.

Relieful pierde în Țara Zărandului numeroase trăsături atractive prin nepromovarea turismului și dezvoltarea altor forme de exploatare economică. Comuna Buceș care atrage aproape 1000 de turiști /an nu are nici o pensiune atestată și nici un restaurant cu specific românesc. Nu același lucru se poate spune despre centrul și vestul Țării Zărandului unde a fost dat în funcțiune un complex turistic la Dezna, sau agroturismul cunoaște o amplă dezvoltare în comunele Buteni, Gurahonț, Hălmagiu, Vărfurile, Pleșcuța, Moneasa, Tăuț.

Potențialul climato-turistic. Locul Țării Zărandului în cadrul României are repercusiuni importante în stabilirea nuanțelor de climat. Regiunea în studiu reprezintă o arie unde influențele climatice temperat oceanice au o intensitate ridicată. În consecință, uneori, dezavantajele acestui tip de climat (nebulozitate și cantitate mare de precipitații se fac resimțite mai mult), dar faptul că Țara Zărandului se suprapune în cea mai mare parte cu depresiunea Zărand adăpostită de dealuri, munți dar și mantia verde a pădurilor de foioase, fac ca Zărandul să fie ferit de vânturi tăioase, de curenții reci, la schimbările de anotimp, în consecință zona se bucură de un climat de adăpost destul de blând și extrem de favorabil curelor balneare.

Climatul specific este cel de dealuri, mai umed (700 - 800 mm/an), cu valori termice 8 - 10° C. Durata timpului frumos se diminuează la 140 - 160 zile anual în favoarea creșterii nebulozității și a numărului de zile cu precipitații. Crește de asemenea grosimea și durata stratului de zăpadă (20 - 40 cm, timp de 2-3 luni), prefigurându-se pentru arealele din estul Țării Zărandului, cu o declivitate mai pronunțată, posibilitatea afirmării turismului hibernal.

Climatul montan caracterizează 1% din teritoriul Țării Zărandului. Temperaturile medii scad la 6° C, la altitudini sub 1000 m. Concomitent are loc o creștere a cantității de precipitații (1000 mm anual) și a vitezei și duratei vânturilor.

Fiecare element climatic menționat, în condițiile de manifestare excesivă, are repercusiuni nefavorabile asupra practicării turismului. Astfel, din cauza nebulozității în creștere, durata timpului frumos se reduce la 100 - 120 zile pe an, iar viteza vântului, ajungând la 3 - 5 m/sec media lunară, generează inconfort prin spulberarea zăpezii.

În cazul Țării Zărandului însă, atât nebulozitatea cât și precipitațiile se transformă, în anumite circumstanțe, în factori favorabili desfășurării unor forme de turism specifice. Precipitațiile sub formă de zăpadă, atât prin cantitate (40 - 60 cm grosime a stratului), cât și prin durată (4-5 luni/an) devin o condiție favorabilă pentru turismul de agrement hibernal.

Potențialul curativ al climatului însumează totalitatea acțiunilor și formelor de exercitare asupra organismului uman de către factorii principali ai climatului: presiune atmosferică, temperatură, umiditate, radiație solară.

În condițiile bioclimatice ale munților de înălțimi de până la 1000 m altitudine (Munții Zărandului, Codru Moma, Metaliferi), organismul uman sănătos sau bolnav este solicitat într-un mod armonios, tonifiindu-l.

Climatul de adăpost este o consecință a conturării bazinului depresionar al Țării Zărandului, unde circulația aerului este mult atenuată. Gradul de adăpostire depinde de forma, mărimea și configurația orografiei de ansamblu.

În general, climatul de adăpost este omogen termic și sub aspectul circulației maselor de aer (nefiind înregistrate diferențe semnificative între estul și vestul regiunii), cu atenuare adecvată a vitezei vântului, cu efecte relaxante și stimulente. Astfel, în depresiunile Moneasa și Vața de Jos calmul are o durată apreciabilă.

Ca elemente nefavorabile se manifestă inversiunile de temperatură din perioada hibernală, când în vatra Depresiunii Zărand se formează veritabile locuri de frig. Ca urmare, bazele turistice se vor amplasa pe platformele sau versanții depresiunii, deasupra limitei de conturare a inversiunilor menționate.

Conform indicelui climatic al României (după I. Fărcaș și colab, 1968) care surprinde principalele aspecte ale climatului prin prisma evoluției principalilor săi parametri (durata strălucirii soarelui, temperatura medie lunară, durata precipitațiilor), Țara Zărandului se încadrează cu indicii de 80 – 100 (pe o scară cuprinsă între valori de 0 și 90) între regiunile bioclimatice cu potențial maxim.

Bioclimatul de dealuri și depresiuni submontane are valențe sedative și de cruțare. Principala sa trăsătură constă în caracterul moderat al stimulilor climatogeni, fără excese în manifestarea lor anuală. Se recomandă tuturor grupelor de vârstă și în majoritatea absolută a afecțiunilor. Tratamentul surmenajului, al afecțiunilor cardiovasculare găsește în Țara Zărandului condiții propice. Este climatul fără contraindicații întregul an.

Munții mici și mijlocii, au bioclimatul favorabil, mai puțin aspru. Perioadele reci alternează cu cele calde și uscate. Confortul termic apare la altitudini între 800 – 1400 m, cu diferențieri altitudinale în funcție de expoziție. În atmosferă predomină ionii negativi, numărul lunilor cu stres bioclimatic fiind cuprins între 6-7 anual.

Resursele turistice hidrografice. Constituie o grupă aparte de obiective destinate recreerii în general, dar și satisfacerii unor cerințe turistice imperative, cum ar fi cele curative și specializate.

La alcătuirea patrimoniului turistic al Țării Zărandului participă următoarele elemente hidrografice: rețeaua hidrografică a Crișului Alb și într-o mai mică măsură a Crișului Negru, lacurile de diverse origini, apele

minerale și termominerale, apele subterane din peșterile accesibile, izburile, cascadele.

Rețelele hidrografice de suprafață contribuie într-o manieră adesea anonimă, dar importantă ca eficiență recreativă, la desfășurarea turismului.

Străbătând orașele și comunele Țării Zărandului – habitate cu o cerere turistică mai ridicată, râurile sunt exploatate recreativ prin intermediul turismului neorganizat, sezonier (predominant vara) cu intensitate dependentă de gradul de dotare specifică (stranduri, debarcadere). Pescuitul de agrement găsește de-a lungul său locuri multiple de practicare.

Lacurile au, prin modul de organizare hidrografică și asociere peisagistică o atractivitate sporită față de râuri. În acest caz efectul de margine se interferează cu „efectul de insulă”, având consecințe benefice asupra finalității actului recreativ.

Lacuri destinate turismului recreativ sunt cele de baraj antropice, care au funcție hidroenergetică, funcție de alimentare cu apă a localităților sau industriei, funcție de regularizare a scurgerii, pentru irigații etc. Iazurile sunt folosite mai ales pentru pescuit și recreere. Aceste categorii de ape stătătoare au și funcție peisagistică.

În Munții Apuseni apele termominerale se acumulează în depozite calcaroase de profunzime și apar la zi pe falii orientate NV- SE. Apele de la Moneasa au o temperatură de 32° C și o mineralizare de până la 2,7 g/l; cele de la Vața de Jos ajung la 35 – 38° C și au o mineralizare de 1,2 g/l.

Cascadele însuflețesc peisajul montan, dispus în trepte morfologice, peste care se revarsă cursurile superioare ale multor râuri. Cascada Bradului (din Munții Apuseni) este obiectiv turistic de mare importanță pentru zonele din împrejurimi.

Resursele atractive biogeografice. Includem în rândul acestora două elemente specifice ale cadrului natural și anume vegetația și fauna. Interdependența strânsă între cele două componente ale peisajului și legăturile de ordin genetic și evolutiv, motivează abordarea lor într-un context aparte.

Potențialul atractiv al vegetației. Acesta constă într-o serie de particularități cum ar fi: largă extensiune a asociațiilor vegetale majore, varietatea compoziției floristice, plantele purtătoare ale unui nimb istoric sau cultural național, efectele de margine și de insulă.

Climatul temperat cu influențe oceanice, etajarea pe verticală a formelor de relief, a solurilor și tipurilor de climă au condus la

individualizarea unor etaje de vegetație specifice, fiecare cu însușiri estetice și recreative particulare.

Astfel în regiunile joase din vestul și sud - vestul Țării Zărandului dominante sunt asociațiile de stepă și silvostepă alcătuite din plante ierboase (Festuca, Stipa) și stejari termofili: stejarul pufos (*Quercus pubescens*) și stejarul brumăriu (*Quercus pedunculiflora*).

Funcția turistică a pădurilor de foioase, larg răspândite în Țara Zărandului, este desprinsă atât din coeficientul ridicat al accesibilității și de posibilitățile numeroase oferite drumeției recreative, dar și de puritatea aerului din pădurile de foioase (un stejar consumă în fiecare oră 2-3 kg CO₂ și eliberează 2 kg de oxigen), care are efecte benefice de tip curativ.

Un hectar de pădure reține cca 70 t de praf, deci frunzele arborilor și arbuștilor reprezintă un filtru natural pentru praf, fum și alte noxe.

Microclimatul creat în zonele împădurite atenuază rigorile termice și reduce viteza vântului.

Faptul că pădurea ocupă 41,23% din suprafața Țării Zărandului (cca 169 688 ha) se înscrie ca un factor favorizant, din acest punct de vedere, arealele cu sistem natural de menținere a calității aerului reglat de vegetație devine o arie polarizatoare de turiști.

În Țara Zărandului suprafețele ocupate de pajiști dețin un procent de 25,30% (104 130 ha).

Dintre plantele endemice pe care turiștii le caută pentru raritatea lor amintim: *laurul* (*Ilex aquifolium*) din pădurea Dosul laurului (Gurahonț) cu o suprafață de 32,2 ha, singurul loc din țară; stejarul pufos din pădurea Sic (Cărand) de 2,1 ha.

O deosebită atractivitate o au poienile cu narcise (Pădurea Rovina Ineu) devenită în perioada înfloririi obiectiv de mare frumusețe.

În scopul protecției plantelor s-au instituit rezervații forestiere, botanice, parcuri dendrologice, sau rezervații complexe de flori și faună.

Anumite elemente ale florei și vegetației devin atracții turistice prin vârsta lor (Gorunul lui Horea de la Țebea – are 400 de ani), Salcia de la Iosășel, dar și prin elementele de simbolistică națională și istorică. Lângă Gorunul lui Horea este înmormântat și Avram Iancu și Ioan Buteanu, iar salcia de la Iosășel amintește de moartea tragică a lui Ioan Buteanu.

Fitoterapia utilizează proprietățile medicamentoase ale plantelor. În stațiunile balneoclimaterice Moneasa și Vața de Jos plantele medicinale sunt folosite în balneofizioterapie sub forma băilor de plante. Se practică cura cu

extracte vegetale în soluție cu efect pozitiv în tratamentul combinat cu aerosoli.

Potențialul atractiv al faunei. Conform desfășurării asociațiilor vegetale majore, se deosebește o faună a stepei și silvostepii, a pădurilor de stejar, fag, precum și o faună a pajiștilor alpine.

Cabane de vânătoare și regiuni cu un fond cinegetic remarcabil sunt în pădurile din împrejurimile Ineului, Deznei, Hășmașului, Monesei, Șilindiei și a localităților Vârfurile, Baia de Criș, Brad, Buceș, s.a.

Pe lângă fauna terestră, apa râurilor, lacurilor adaugă patrimoniului turistic național numeroase specii de pește. Dintre speciile care se pescuiesc în cadrul unei activități recreative sunt: păstrăvul, lipanul, cleanul, mreana, somnul ș.a.

3. Resursele turistice de proveniență antropică

Vechimea deosebită a populării și interferențele ce au avut loc între diferitele culturi pe întinsul teritoriu al etnogenezei poporului român explică varietatea vestigiilor de pe teritoriul Țării Zărandului, care astăzi sunt obiective turistice de prim ordin.

Edificiile istorice cuprind o gamă variată de construcții și dovezi aparținând mileniilor și secolelor trecute. Ele se adresează în exclusivitate turismului cultural, de recreere prin cunoaștere, având și o latură educativă semnificativă. Multe din ele, însă, au fost deteriorate de vitregiile istoriei sau ale naturii. Ca urmare, importanța lor se sprijină pe reconstituirea lor și redarea circuitului turistic. Vom include acele edificii care au avut destinație strategică, politică sau administrativă. Vom include și dovezile materiale care atestă și confirmă evoluția diferitelor culturi (vetre de locuire, unelte, tezaure), începând din paleolitic până în zilele noastre .

Cetățile antice se situează în fruntea obiectivelor de rezonanță istorică. O notă generală a obiectivelor din categoria pe care o analizăm este conservarea lor precară în timp datorită rolului strategic și politic, ce a determinat în majoritatea cazurilor, distrugerea lor de către adversari. Frecvent noile cetăți erau construite în vatră și cu materiale preluate din edificiile anterioare. Din aceeași perioadă datează și cele mai numeroase cetăți daco- getice cunoscute sub numele de Dave, construite din pământ și piatră, care în Țara Zărandului sunt la Ineu, Archiș (Groșeni), Buteni (Berindia), Șilindia, Brad (Zargidava). Descoperirea unor tezaure monetare

(Ineu, Șilindia, Hășmaș (Clit) atestă forța economică și militară a uniunilor tribale care le-au locuit.

Edificiile religioase. Gama edificiilor religioase din Țara Zărandului cuprinde biserici, mănăstiri, iar cele mai reprezentative sunt bisericile din lemn. Ele sunt, pe de o parte, rodul interdicțiilor impuse de autoritățile timpului, românilor, de a-și ridica lăcașuri de cult din piatră, iar pe de altă parte al măiestriei meșterilor locului. Cele mai reprezentative biserici de zid sunt cele de la Crișcior și Ribița, iar dintre cele de lemn sunt cele ce aparțin localităților Dezna, Pleșcuța și Vârfurile.

Edificiile culturale. Muzeul aurului de la Brad, Muzeul Țării Zărandului de la Sebiș, muzeele și cetățile sătești de la Beliu, Dieci, Vața de Jos, Crișcior, case memoriale (casa lui Crișan din satul Crișan, bibliotecile din Brad, Hălmașiu, Sebiș, Gurahonț, Buceș, etc.) sunt cele mai reprezentative obiective turistice.

Monumentele – statui, grupuri statuare, busturi, plăci comemorative sunt numeroase în Țara Zărandului.

Obiectivele turistice propriu – zise cuprind elemente construite cu scopul ridicării valențelor estetice ale peisajului, a creșterii gradului său de atractivitate turistică, precum și o serie de accesorii menite a stimula agrementul și a asigura desfășurarea. Din această grupă fac parte parcurile de recreere, localizate, fără excepție, în perimetrul orașelor sau în stațiuni balneare (Moneasa, Vața, Brad).

Patrimoniul turistic etnografic. Întreagă Țara Zărandului este una din cele mai reprezentative zone etnografice. Ea se divide în subzone, est și vest, care se aseamănă foarte mult, dar se și deosebesc. Estul zonei are mai mult asemănări cu Țara Moților (costume, obiecte de lemn, mitologia plină de pilde, povestiri stranii despre vârcolaci, muma pădurii, strigoi, vâlve, iar vestul Țării Zărandului se aseamănă cu zona etnografică a Câmpiei de Vest.

Activități umane cu funcție atractivă – hramuri, nedeile, târgurile, festivalurile artistice. Nedeile foarte cunoscute sunt cele de pe Muntele Găina, de la Hălmașiu, Hălmașgel, Brad, iar târgurile de la Moneasa, Șicula, Bocsig, Gurahonț, Vârfurile, Sebiș, Almaș, Buteni, Pâncota, Beliu, Ineu, Covăsânt, Hălmașiu sunt ținute săptămânal.

BIBLIOGRAFIE

- COCEAN, P. (1996), - *Geografia turismului*, Edit. Carro, București.
- COCEAN, P. (1997), - *Geografia turismului românesc*, Edit. Focul Viu, Cluj Napoca.
- FĂRCAȘ, I. , BENȚE, D., TRIFA, P. (1968), *Indicele climatic turistic – aplicații la teritoriul R.S.R.*, Studia UBB, 1, Cluj Napoca.
- FLOCA, O.(1957), - *Regiunea Hunedoara – Ghid turistic*, Secția poligrafică, Deva.
- FLOCA, O., ȘUIAGĂ, V. (1936), - *Ghidul județului Hunedoara*, Tipografia județeană, Deva.
- IANOVICI, V., BORCOȘ, M., BLEAHU ,M., LUPU, M., DIMITRESCU, R., SAVU, H.(1976), - *Geologia Munților Apuseni*, Edit. Academiei RSR, București.
- PÂRVA, I. (1983), *Drumuri în Țara Zărandului*, Edit. Sport Turism, București.
- ROZ., AL., KOVACS, G. (1997), *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Edit. Vasile Goldiș, Arad.